

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Příloha č. 2

Děti, rodina, mládež v ORP Beroun: Analýza potřeb z pohledu sociálních pracovníků a poskytovatelů sociálních služeb

Mgr. Petra Klvačová Ph.D.

Analýza byla zpracována v rámci projektu „Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb města Beroun a spádového území 2019–2023“ s číslem CZ.03.2.63/0.0/0.0/16_063/0006548, který je financován z ESF prostřednictvím Operačního programu Zaměstnanost.

BŘEZEN 2019

zpracovalo: CPKP střední Čechy

Obsah

1	Úvod	3
2	Metodologie	3
3	Vymezení cílové populace	3
4	Analytická část	4
4.1	Problémy bydlení	4
4.2	„Sociální nezkušenost“	5
4.3	Majetkové problémy a zadluženost	5
4.4	Chybějící služby pro rodiny s dětmi	6
4.5	Nedostatečná podpora dětí z nízkopříjmových rodin	7
4.6	Domácí násilí	8
4.7	Spolupráce mezi poskytovateli SSL	8
4.8	Podpora rodin ze strany obcí	9
4.9	Spolupráce s městem Beroun a se sociálním odborem	10
4.10	Spolupráce se školami	11
5	Shrnutí hlavních zjištění	12
6	Použitá literatura a odkazy:	13

1 Úvod

Jaké jsou hlavní problémy rodin s dětmi, s nimiž se ve své každodenní práci setkávají sociální pracovníci a další odborníci na Berounsku? Které z těchto problémů se daří řešit v rámci jejich odbornosti a kompetence a které problémy přesahují možnosti jejich působení a rozhodování? Mění se v posledních několika letech problémy, s nimiž se rodiny na sociální pracovníky obracejí? Mění se skladba klientů, jejich charakteristiky?

Jak sociální pracovníci vnímají vzájemnou spolupráci různých odborníků a institucí v oblasti podpory rodin s dětmi v ORP Beroun? Jak podle nich funguje spolupráce s odborníky a institucemi mimo oblast sociálních služeb, tedy například se zástupci obcí či vzdělávacích institucí? Jak prakticky probíhá spolupráce Odboru sociálních věcí a zdravotnictví a jednotlivých neziskových organizací při řešení konkrétních situací? Cílem následujícího textu je odpovědět na uvedené otázky a současně navrhnout některá dílčí doporučení.

2 Metodologie

V textu vycházíme zejména z individuálních a skupinových rozhovorů se zástupci poskytovatelů sociálních a návazných služeb a z rozhovorů s pracovníky Odboru sociálních věcí a zdravotnictví MěÚ Beroun (OSVZ, v textu používáme kratší označení „sociální odbor“). Rozhovory jsme vedli celkem s 25 respondenty, kteří působí v ORP Beroun (případně také v sousedním ORP Hořovice). Odpovědi respondentů byly zaznamenány přímo v průběhu rozhovorů do notebooku a následně po jejich skončení doplněny a jazykově a stylisticky upraveny tak, aby měly podobu tzv. terénních poznámek. Celková délka zaznamenaných rozhovorů představuje 24 hodin. Rozhovory byly vedeny s oporou v kvalitativní výzkumné metodologii, jednalo se o polostrukturované rozhovory. To znamená, že rozhovory byly vedeny podle předem připraveného scénáře, který obsahoval jak otázky společné pro všechny respondenty, tak otázky zohledňující konkrétní kompetence a každodenní praxi jednotlivých organizací a respondentů. Formát rozhovoru současně umožňoval přizpůsobit jeho vedení situaci konkrétního rozhovoru, tj. nechávali jsme respondentům prostor pro to, aby sami určili, které téma je z jejich pohledu významné a chtějí mu věnovat větší pozornost. Současně jsme dbali na to, aby jednotlivá připravená témata byla vždy během rozhovorů probírána.

Kromě rozhovorů s poskytovateli a pracovníky OSVZ čerpáme také z poznatků dvou pracovních skupin věnovaných tématu Děti, rodina, mládež (15. 5. 2018 a 5. 6. 2019) a z rozhovorů se starosty obcí na Berounsku.

3 Vymezení cílové populace

Mluvíme-li o cílové skupině „rodina, děti, mládež“ v kontextu sociálních služeb a komunitního plánování SSL, máme na mysli především rodiny, které se z nejrůznějších důvodů dostaly do takové životní situace, která je pro ně obtížně řešitelná vlastními silami. Jsou to jednak rodiny samoživitelů, především matek samoživitelek, dále rodiny, které jsou zadlužené a mají často i několik exekucí, které nejsou schopny splácet. Může se jednat o rodiny, kde někdo z jejích členů byl nebo je vystaven domácímu či jinému násilí, nebo o rodiny, kde některý z jejích členů (obvykle otec) je ve výkonu trestu odnětí svobody. Dále to jsou

rodiny, které z různých důvodů přišly o bydlení a dlouhodobě nejsou schopny si zajistit vlastní bydlení. Mnohé z těchto rodin řeší „výchové problémy“ s dětmi, dostávají se do péče oddělení sociálně-právní ochrany dětí, sociálního kurátora pro děti a mládež nebo sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi. V rodinách dochází často ke kumulaci více problémů najednou.

Laický pohled někdy na takové rodiny nahlíží jako na „problémové“, takové, které si svou situaci způsobily samy a nejsou ochotny ji řešit. Pohledy odborníků, s nimiž jsme vedli rozhovory, je v tomto směru odlišný. Důvody, kvůli nimž se rodiny ocitají v pro ně neřešitelné situaci a vyhledají pomoc odborníků, bývají velmi rozmanité, ať už je to ztráta bydlení, zadluženost nebo komplikovaný rozvod rodičů. Práce s některými rodinami je dlouhodobá a náročná a nemusí vždy vést k viditelnému zlepšení, v případě jiných rodin se naopak daří díky spolupráci s odborníky jejich životní situaci změnit k lepšímu. Následující text se snaží upozornit především na ta místa, kde by bylo možné usilovat o dílčí pozitivní změnu ať už na úrovni lokální politiky (oblast bydlení, podpora služeb) nebo na úrovni odborné spolupráce mezi různými aktéry, kteří se do podpory rodin zapojují.

4 Analytická část

4.1 Problémy bydlení

Za jeden z klíčových problémů ve vztahu k rodinám s dětmi, které se ocitají v nepříznivé životní situaci, označovali sociální pracovníci z NNO i sociálního odboru, nedostatek dostupných bytů. Zejména ve městě Beroun chybí bydlení pro rodiny s nízkými příjmy, například pro matky s dětmi, které odcházejí z azylového domu nebo pro děti, které přichází z dětských domovů.

Často se jedná o rodiny, kde dospělí mají stálé zaměstnání, ale v něm tak nízké příjmy nebo jsou zadluženi nebo obojí. V takovém případě je pro ně nereálné získat byt za tržní nájemné. Podrobněji se tématu bydlení věnuje Analýza sociálního bydlení ve městě Beroun pro období 2018-2023, kterou zpracovalo Centrum pro komunitní práci západní Čechy. Autoři analýzy vycházeli kromě jiných zdrojů také z vyjádření pracovníků sociálního odboru, kteří upozorňují na to, že v posledních letech přibývá právě počet rodin s dětmi (a také seniorů), kteří z různých důvodů přijdou o bydlení a jejich finanční možnosti (nízké příjmy) jim za současných vysokých nájmu nedovolují dosáhnout na běžné byty. Přitom podle odhadů pracovníků OSVZ z citované analýzy je 75 % klientů schopno bydlet v dostupných bytech bez sociální podpory (Analýza 2017: 29).

Město Beroun disponuje v současné době relativně malým počtem obecních bytů, které jsou určeny pro konkrétní cílové skupiny (senioři, lidé se ZP, nízkopříjmové rodiny). Za této situace jsou i lidé s nízkými příjmy odkázáni na to hledat si pronájem bytu za komerčních podmínek. Poskytovatelé jim v některých případech pomáhají hledat bydlení na volném trhu, přitom ale nespolupracují s ostatními obcemi v ORP nebo velkými firmami ohledně volných bytů. Využívají podpory některých nadací, která je určena na úhradu kaucí na nájem.

Současné podmínky v oblasti politiky bydlení na území Berouna způsobují, že některé rodiny cirkulují po azylových domech a nemají možnost se z tohoto kruhu vymanit. Zvláště obtížně pak shánějí ubytování romské rodiny. Velká část všech rodin je navíc zadlužena, mají dluhy i vůči městu, což se může stát

překážkou při rozhodování o jejich žádosti o byt. Konkrétní opatření na řešení bytové situace obsahuje ve svém závěru již zmiňovaná Analýza sociálního bydlení města Beroun.

V době, kdy tato analýza vznikala, došlo ve městě Beroun k dílčím změnám v oblasti bydlení. Město se rozhodlo vybudovat 9 sociálních bytů v půdních prostorách tzv. Komunitního centra v Bezručově ulici. V Komunitním centru dnes sídlí v pronájmu některé sociální služby a mateřská škola, byty by měly vzniknout v dosud neobývané půdě. Na výstavbu bytů získalo město Beroun 90% dotaci.

4.2 „Sociální nezkušenost“

Častým problémem, se kterým se poskytovatelé sociálních služeb i pracovníci OSVZ ve své každodenní praxi setkávají, je „sociální nezkušenost“ některých klientů. Označení „sociální nezkušenost“ jsme si vypůjčili z rozhovoru s jednou respondentkou, jedná se tedy o autentické pojmenování problému. Vztahuje se k chybějícím sociálním dovednostem a návykům, jako je zkušenost pravidelného a každodenního zaměstnání, schopnost přečíst a porozumět úředním a právním dokumentům, schopnost plánovat delší budoucnost nebo schopnost promýšlet a posoudit důsledky vlastního jednání.

Podle většiny respondentů by se některé rodiny nedostaly do vážnějších problémů, kdyby měly ve svém dřívějším životě možnost osvojit si základní sociální kompetence – ať už ve vztahu k zaměstnání, k možným finančním půjčkám nebo k výchově dětí. Dnes mohou těmto rodinám alespoň zčásti pomoci doplnit si sociální kompetence některé sociální služby, jako např. sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi nebo v případě dětí nízkoprahová zařízení pro děti a mládež.

5

4.3 Majetkové problémy a zadluženost

Jedním z důvodů, proč se některé rodiny dostanou do péče sociálního odboru nebo sociálně aktivizačních služeb, jsou majetkové problémy a zadluženost. Z dostupných údajů Mapy exekucí vyplývá, že v rozmezí let 2016 a 2017, bylo ve městě Beroun více než 15 % obyvatel v exekuci.¹ Toto číslo je vyšší jednak v porovnání s celostátním průměrem, ale i v porovnání s celým územím ORP Beroun (necelých 10 %). Alarmující přitom je současně to, že největší podíl z lidí v exekuci tvořili ti, kteří měli nikoli jednu, ale 3 až 9 exekucí současně. V Berouně se to týkalo v roce 2017 dvou pětín (40 %) lidí v exekuci, v ORP Beroun ještě o jedno procento více (41 %).

Pomoc zadluženým rodinám nabízí v Berouně několik dluhových poraden, takže by se mohlo zdát, že v území je dostačující nabídka. Podle odpovědí respondentů se ale ukazuje, že všechny poradny mají naplněnou kapacitu, to znamená, že ne vždy je pro rodinu, která pomoc potřebuje, služba prakticky dostupná. Jeden z poskytovatelů uvedl, že se čekací doba na konzultaci do dluhové poradny pohybuje kolem měsíce, přičemž na čekací listině jsou lidé z ORP Beroun i z vedlejšího ORP Hořovice. Nárůst klientů

¹ Tato data jsou k dispozici na webu mapaexekuci.cz, který provozuje nezisková organizace Otevřená společnost společně s Ekumenickou akademií. Projekt čerpá z centrální evidence exekucí, kterou spravuje Exekutorská komora ČR. Součástí oceňovaného projektu je rovněž dluhové poradenství. Data za rok 2018 (popř. 2019) nejsou již k dispozici, neboť je Exekutorská komora ČR neumožnila zveřejnit.

je podle poskytovatelů v poslední době významný, poskytovatelé je tedy musí „odmítat“ z kapacitních důvodů. Pracovníci sociálního odboru některé své klienty z důvodu naplněnosti místních poraden odkazují na dluhové poradenství v Praze. Situace se navíc v průběhu jarních měsíců 2019 změnila tím, že jedna z poraden postupně končí své služby a nepřibírá již další klienty.

Dluhové poradenství představuje zároveň pro zadlužené rodiny zásadní pomoc, protože tam, kde se podaří finanční situaci zlepšit a stabilizovat, se snáze daří řešit i další problémy v rodině. Podle vyjádření všech respondentů představuje dluhové poradenství velmi konkrétní pomoc, která bývá zpravidla účinná. Vyjadřuje to například úryvek z rozhovoru s pracovnící sociální služby, která poradenství poskytuje:

Řešíme hodně dluhy, tam se to naopak daří, zastavování exekucí, předejít dražbě, někdy i vyhrát spor. (terénní poznámky březen 2019)

4.4 Chybějící služby pro rodiny s dětmi

Z pohledů poskytovatelů sociálních služeb i pracovníků sociálních odborů na Berounsku zcela chybí některé služby pro rodiny s dětmi. Velmi podobná situace je i na sousedním Hořovicku. Jedná se zejména o služby dětského psychiatra či dětského psychologa. V území chybí dětská diagnostika, což znamená, že rodiny musí v takových případech dojíždět, obvykle do Prahy. To s sebou nese velkou finanční i časovou náročnost, která dále komplikuje životní situaci rodin. Tyto zkušenosti potvrzují i samotní uživatelé těchto služeb, zejména z řad rodičů dětí se zdravotním postižením. V území dále chybí služby pro děti mladší 15 let, které jsou závislé na návykových látkách (nejbližší adiktologická poradna pro děti je v Kladně).

Část poskytovatelů zmiňovala jako potřebné služby pro „sociálně nezkušené“. Měli tím na mysli poradenství, které by bylo zaměřené na zlepšení orientace v každodenním životě, např. jednání na úřadech, hledání zaměstnání apod. Takové poradenství se uskutečňuje v rámci sociálně aktivizační služby, bylo by ale užitečné poskytovat ho více rodinám, i těm, které nejsou klienty žádné sociální služby.²

Pro některé rodiny je horší dostupnost služeb i v rámci ORP, což opět představuje zvýšené náklady na čas i dopravu. Některé organizace se snaží hledat cesty, jak je v tomto podpořit, aby rodiny pomoc odborníků vyhledaly, zároveň mají zkušenosti s tím, že jejich klienti k psychologovi či do dluhové poradny zkrátka nedorazí. Podle některých respondentů by možným řešením bylo zřídit sociální fond pro jednotlivce na úrovni celého ORP, ze kterého by mohli žádat právě na příspěvky na dopravu.

Doučování, které není sociální službou, nabízí v území také různí poskytovatelé, konkrétně Český červený kříž (v rámci azylového domu), Charita Beroun (v rámci sociálně aktivizační služby či azylového domu), dále Člověk v tísni, či Pro zdraví 21. V obcích mimo Beroun jsou ale tyto služby poskytovány jen výjimečně, zpravidla klientům konkrétní sociální služby. K tomu, aby někteří poskytovatelé mohli své služby rozšířit na celé území, by potřebovali větší finanční spoluúčast města Beroun i obcí v celém ORP, aby mohli navýšit

² V srpnu 2019 začala v Berouně působit organizace Camino San José, z.s., která nabízí bezplatné občansko-sociální poradenství. Lze předpokládat, že cílovou skupinou této služby budou právě lidé, kteří potřebují poradit v oblasti pracovně-právních vztahů, sociálního či zdravotního pojištění apod. Vzhledem k termínu odevzdání analýzy nebyl již se zástupci poskytovatele uskutečněn rozhovor a informace o jejich působení čerpáme z webových stránek organizace.

úvazek na koordinátora doučování.³ Ze zkušeností poskytovatelů vyplývá, že poptávka po doučování v území je a zájem o něj trvale narůstá.

Respondenti zároveň považují doučování za vhodnou cestu, jak „vstoupit“ do rodiny, jak získat příležitost pracovat s celou rodinou. Jak by spolupráce s rodinou a se školou mohla vypadat, ilustruje vysvětlení pracovnice jedné ze sociálních služeb:

Nejraději jsme, když se dá pracovat s celou rodinou, nejsme nakloněni tomu jen doučovat. Doučováním to začíná, snažíme se o komunikaci s učiteli, děti si nesou celou řadu problémů. Shledáme, že dítě je ve škole neúspěšné, ptáme se, co může udělat rodič, co může udělat škola. Školu vnímáme jako důležitou. (terénní poznámky, prosinec 2018)

4.5 Nedostatečná podpora dětí z nízkopříjmových rodin

Kromě problémů s bydlením a nedostupností některých služeb v regionu zmiňovali respondenti ze sociálních a návazných služeb některé další problémy.

Opakovaně připomínali zejména absenci systémové podpory pro děti z nízkopříjmových rodin nebo z rodin jinak sociálně znevýhodněných. Jde především o to, že mezi jejich klienty jsou stále děti, které se nemohou spolu se svými vrstevníky účastnit jednorázových či pravidelných školních akcí (výlety, sportovní kurzy, kroužky). Podobně se nemohou účastnit volnočasových akcí spolu se svými vrstevníky, především z finančních důvodů.

Existují výjimky mezi školami i obcemi, které podporují jednotlivé děti nebo dokonce nabízejí volnočasové aktivity pro všechny děti za výhodných podmínek, případně zdarma. Nejedná se ale o koncepční přístup napříč územím, který by zahrnoval všechny školy a obce, a umožnil tak zapojení většímu počtu dětí z nízkopříjmových rodin do běžných aktivit. Ukázka z rozhovoru s místostarostou a členkou rady větší obce ilustruje, jaké možnosti jednotlivé obce ve vztahu k podpoře dětí mají a jak je mohou prakticky naplnit:

Obec vychází vstříc školám, kroužky ve školách jsou zdarma, když je dítě, které nemá peníze, vždycky se hledá nějaké řešení jak zaplatit například výlet nebo další aktivity. (...) Paní vychovatelka je zároveň v radě města, zavolá třídní učitelce, aby se situace vyřešila a dítě mohlo jet. V rámci školy se posuzuje pohled ředitele, třídního učitele. To je prevence, aby se dítě mohlo začlenit, ne aby se sbíraly stříkačky na pískovišti. Peníze bývají špatně využívány, školy mají peníze na programy, ale nedostanou se k dětem, které by to potřebovaly. (...) Je to smluvně ošetřené, obec má sociální rezervu, v tuhle chvíli 80 tisíc Kč. Domlouvají se podmínky, aby dítě mohlo jet. Když peníze v sociálním fondu nejsou, využívají se peníze z fondu Rady města. Hledají se řešení, jak jednotlivci pomoci. Když se lidé na obec obrátí, snaží se jim pomoci. (terénní poznámky, březen 2018)

³To se týká konkrétně organizace Člověk v tísni, která v území ORP Beroun nemá registrované sociální služby. Doučování nabízí díky síti dobrovolníků, jejich práci koordinuje sociální pracovnice (na poloviční úvazek).

Město Beroun poskytuje stipendia na volnočasové zájmové aktivity, jedná se ale o program, který je určen jen berounským dětem ve věkové kategorii 3. až 9. třída ZŠ.⁴ Částka, která je na podporu dětí rozdělována, je poměrně vysoká (viz poznámka pod čarou), zároveň počet dětí, které díky této podpoře mohou navštěvovat například sportovní oddíly, je relativně malý. Podle finanční spoluúčasti rodičů na celkové úhradě za kroužky i nákladech na tyto kroužky lze usuzovat, že tato grantová podpora aktuálně nezasahuje rodiny s nejnižšími příjmy.

S tím souvisí i skutečnost, že v území existují aktivity pořádané cíleně pro děti z takových rodin, například letní tábory pořádané MěÚ v rámci prevence kriminality nebo kroužky některých NNO.⁵ Takové aktivity jsou užitečné a smysluplné, zároveň mohou přispívat k oddělování světů mezi jednotlivými skupinami dětí.

V rámci ORP Beroun existují velké rozdíly mezi jednotlivými školami a obcemi, jak k otázce podpory dětí z nízkopříjmových rodin přistupují. Jak již bylo uvedeno, přímá finanční podpora konkrétního dítěte či rodiny je spíše výjimečná. Zároveň mnohé obce podporují volnočasové aktivity pro děti, například tím, že pronajímají zdarma obecní prostory (tělocvičnu, místnost na obecním úřadu apod.) organizacím, které volnočasové aktivity nabízejí. V jiných obcích/školách jsou naopak kroužky nabízeny externími organizacemi a pokud nejsou ze strany obce dotovány (což zpravidla nejsou), nejsou pro některé děti dostupné.

4.6 Domácí násilí

8

Dalším problémem, který otevřeli někteří respondenti, je nárůst případů domácího násilí, který se nutně nemusí projevit ve statistických datech. Respondenti, kteří mluvili o problému častějšího domácího násilí, současně pozitivně hodnotili spolupráci s organizací proFem, která má svou pobočku přímo v Berouně a která podle jejich zkušeností řeší případy klientů profesionálně a bezpečně.

4.7 Spolupráce mezi poskytovateli SSL

Vzájemnou spolupráci si poskytovatelé sociálních i návazných služeb až na ojedinělé výjimky všichni chválí. Navzájem o sobě vědí, mají představu o tom, kdo se čemu věnuje a podle toho klienty směřují do dalších služeb podle jejich specializace (například klienty do Lomikamene, nebo klienty do dluhové porady, do proFem apod.). Rodiny s dětmi tak mohou být současně klienty více sociálních či návazných služeb, které s nimi řeší dílčí „zakázky“.

V odpovědích všech dotčených poskytovatelů se opakovalo pozitivní hodnocení praktické spolupráce terénních služeb. Ty organizují pravidelná setkávání iniciovaná Centrem psychologicko-sociálního poradenství Středočeského kraje v Berouně. Na těchto setkáních se věnují vybranému tématu, probírají novinky z legislativy nebo anonymně sdílejí kazuistiku rodiny, dále řeší systémové věci jako je domácí násilí

⁴ V období od ledna 2019 do prosince 2019 bude z tohoto projektu podpořeno 12 dětí, jejichž zákonní zástupci obdrží finanční podporu v celkové výši 43 395 Kč. Podmínkou získání podpory je 10% finanční spoluúčast rodiny, maximální částka, kterou lze získat pro jedno dítě, je 5 tisíc Kč na rok.

⁵ Letní tábory pro děti ze znevýhodněného sociálního prostředí připravuje MěÚ Beroun ve spolupráci s MěÚ Hořovice již několikátým rokem v rámci prevence kriminality.

nebo střídavá péče. Spolupráce poskytovatelů fungovala podle jejich slov i dříve, ale díky pravidelným setkáním mají možnost se potkat naživo.

4.8 Podpora rodin ze strany obcí

V rámci rozhovorů s poskytovateli jsme mluvili také o jejich spolupráci s jednotlivými obcemi, na druhé straně bylo toto téma také součástí rozhovorů se starosty či místostarosty obcí. Ukázalo se, že na rozdíl od některých služeb (zejména pečovatelská služba), jsou sociální služby pro rodiny s dětmi podporovány jen výjimečně.

To může mít několik důvodů. Zaprvé, obce zpravidla podporují aktivity pro děti a mládež, jako je podpora sportovních aktivit (pravidelných i jednorázových), kulturních aktivit nebo společenských. Tyto aktivity jsou otevřené, ve většině případů jsou určeny všem rodinám s dětmi bez rozdílu. Pokud jde ale o rodiny s dětmi, které se ocitnou v nepříznivé životní situaci nebo z pohledu starostů „nefungují“, takové rodiny jsou vnímány jako problematické. Obce zpravidla nevidí důvod je podporovat, jejich životní situaci vnímají jako „jejich problém“. To samozřejmě ztěžuje případnou spolupráci se sociálním odborem i poskytovateli sociálních a dalších služeb. O tom, že v jejich obci působí služba podporující rodiny s dětmi, starostové zpravidla neví. Spíše výjimečně jsme v rozhovorech se starosty obcí zaznamenali případy, kdy obec (sám starosta či starostka, někdo ze zastupitelstva, sociální komise) aktivně a dlouhodobě podporuje rodinu s dětmi v nepříznivé životní situaci. Následující úryvek z jednoho z rozhovorů ukazuje nikoliv obvyklou praxi, ale osobní nasazení a ochotu pomáhat konkrétního starosty:

Všichni se divili, proč jí pomáháme, sklídila jsem za to kritiku od lidí, kteří si to neumějí představit. Snažili jsme se tu rodinu podporovat, od sponzorů jsme sehnali 30 tisíc, koupili jsme za to uhlí. Když (rodina) dostala dávky, dohlídla jsem na to, že se zaplatily obědy pro děti ve škole. Mám radost z toho, že děti zůstaly doma a nešly do děčáku. (...) Jednou za 14 dní jsem ji odvezla na nákup a počkala jsem, než si nakoupila, dělala jsem to několik let. Nijak ji neobhajuji, ale v mnoha ohledech je to pro takovou ženu těžké. (...) Chodily k nim různé organizace, ze školy, až se to nakonec podařilo. Dneska je situace rodiny stabilizovaná, jednou za čas si potřebují půjčit peníze. (terénní poznámky duben 2018)

Na druhé straně, některé služby o sobě obcím nedávají vědět. Obce tak, podobně jako školy, nemají představu o tom, jak jednotlivé sociální a návazné služby fungují, jakou konkrétní službu nabízejí a proč může být pro obec užitečné takové služby podporovat, například finančně. Až na výjimky se tedy obce na poskytovatele sociálních a návazných služeb neobracejí, pokud se dozvědí o nepříznivé situaci dětí v rodině, kontaktují přímo sociální odbor.

Podobně jako obraz lidí v nepříznivých životních situacích může být také obraz organizací, které jim nabízejí pomoc, negativní. Mohou být vnímány jako ti, kdo pomáhají lidem, kteří si své dluhy způsobili sami, lidem, kteří jsou závislí na sociálních dávkách nebo na návykových látkách, lidem, kteří se nesnaží svou situaci změnit k lepšímu. Takové organizace pak samy pochybují o tom, jaké jsou možnosti jejich spolupráce s obcemi, kde žijí jejich klienti.

4.9 Spolupráce s městem Beroun a se sociálním odborem

Část rozhovorů s poskytovateli sociálních a návazných služeb byla věnována jejich aktuální i možné spolupráci s městem Beroun. Toto téma bylo také součástí rozhovorů s pracovníci sociálního odboru. Zástupci poskytovatelů se vyjadřovali jednak ke spolupráci a podpoře ze strany města Beroun a jednak ke spolupráci se sociálním odborem.

Pokud jde o spolupráci s městem Beroun, většina poskytovatelů by uvítala do budoucna větší jistotu pro svou každodenní práci i strategický rozvoj. Poskytovatelé, kteří využívají městské prostory, dávali najevo nejistotu ohledně jejich dalšího setrvání v těchto prostorách. Jedná se zejména o prostory současného komunitního centra, kde sídlí několik organizací.⁶

Podobně by poskytovatelé uvítali větší jistotu ohledně finanční podpory, resp. transparentnost finanční podpory. V některých případech zmiňovali poskytovatelé snížení finanční podpory oproti dřívějším letům, zároveň nevědí, proč jim byla dotace snížena. V dalších případech upozorňovali na to, že část podpory, kterou získají v grantovém řízení města, vracejí zpět na nájmech (konkrétně parkování). V některých případech nemají poskytovatelé využívající nájem od města jasno v tom, jak se obě strany (město a SSL) mají podílet na udržování prostoru a jeho opravách, tj. kdo za co zodpovídá. Někteří zástupci poskytovatelů upozorňovali na to, že nemusí být vždy vhodné rozdělovat finanční příspěvky podle počtu klientů (ten se může z různých důvodů i výrazně proměňovat). Zároveň nepovažují za vhodné kritérium počty klientů, kteří přišli na doporučení OSPODu, neboť je přirozené, že část klientů osloví přímo sociální služby a nejsou vůbec v evidenci odboru.

10

Pokud jde o spolupráci sociálního odboru a poskytovatelů SSL a návazných služeb, všichni poskytovatelé vnímají zejména potřebu blízké spolupráce právě s OSPODem. Zároveň upozorňují na odlišné přístupy svých organizací a OSPODu i celého sociálního odboru k řešení situace klientů. Rozdílný přístup k rodinám klientů vnímají i někteří pracovníci sociálního odboru.

Respondenti z řad poskytovatelů by uvítali ujasnit si, jaké jsou kompetence obou stran, tj. poskytovatelů sociálních a návazných služeb a na druhé straně sociálního odboru. Aby mohli dobře spolupracovat, potřebují se shodnout na systémových, předvídatelných postupech. V současné době není podle jejich zkušeností zřejmé, kdy do situace mohou/mají vstupovat sociální či jiné služby, jaké jsou jejich pravomoci a následně, jak prakticky mohou spolupracovat při řešení jednotlivých případů.

Na obou stranách dochází k tomu, že poskytovatelé i pracovníci sociálního odboru vyhledávají a oslovují pro spolupráci konkrétní pracovníky, protože vědí, že se jim společně podaří případný problém vyřešit. Takovou situaci ale nepovažují za ideální, je nezbytné se potkávat a vytvářet jednotné postupy. Obě strany by uvítaly možnost nahlédnout podrobněji do práce toho druhého – sociálního odboru a práce konkrétních poskytovatelů.

Ačkoliv poskytovatelé opakovaně zdůrazňovali nezbytnost spolupráce se sociálním odborem, současně si uvědomují problematický obraz „sociálky“ v očích veřejnosti. V praxi to znamená, že ne vždy musí být pro

⁶ Při poslední pracovní skupině na téma Děti, rodina, mládež v červnu 2019 zazněla informace o tom, že Azylový dům ČČK a Dobromysl, z.ú. přišly o možnost využívat zahradu, která je součástí Komunitního centra, pro své klienty.

klienta správná, šťastná cesta, když k nim klienta nasměruje právě sociální odbor. V některých případech pak mají poskytovatelé obavu, aby nebyli se sociálním odborem zaměňováni/ztotožňováni.

Rozdílný přístup ke klientům vnímají i někteří pracovníci sociálního odboru – z pohledu některých z nich nefungují vždy například sociálně aktivizační služby, „jak by měly“. Zmiňují jiná pravidla a standardy v práci NNO nebo dobrovolný charakter spolupráce s klientem. Někteří respondenti vyslovili dojem, že v některých případech si NNO „vybírají“ klienty, že nechtějí jít do špinavých domácností, ale rády by se věnovaly jen poradenské činnosti.

Jako příklad nefunkční spolupráce uváděly situace, kdy sociální služba rodinu kontroluje předem ohlášená a shledá všechno v pořádku. To podle nich vede k tomu, že vnímají rodinu jinak, než když do rodiny neohlášeně vstoupí OSPOD a rodina nefunguje. Jiné zdůvodnění se týkalo toho, že někdy sociální služba jedná ve prospěch rodiče/rodičů a nikoliv dětí. Někteří respondenti vysvětlovali, proč OSPOD přestal sociálně aktivizační služby téměř oslovovat. Z jejich pohledu nejen že nepomáhají vyřešit situaci dětí či rodiny, ale dokonce to vnímají tak, že jejich práce jde proti tomu, o co usiluje OSPOD. Velmi by podle nich pomohlo, kdyby práce sociálních a návazných služeb byla kvalitní, protože dětí a rodin, které potřebují nějakou formu podpory, je hodně.

SAS mají podle pracovníků OSPOD velké možnosti, část respondentů má za to, že by toho pro rodiny mohly dělat více, ale podle jejich slov si nelze rozdělit role na přísný OSPOD a hodnou SAS. Sami pracovníci OSPOD komentují negativní obraz „sociálky“ v očích veřejnosti. Klienti je stále vnímají jako paní Zubatou z filmu Kolja, leckdy jsou překvapeni, že dělají jinou práci, než že odebírají děti z rodin.

11

4.10 Spolupráce se školami

Spolupráce se školami při řešení životních situací a možných problémů rodin s dětmi se z pohledu naprosté většiny poskytovatelů jeví jako nedostačující. Sociální pracovníci vesměs mluvili o neochotě škol spolupracovat, o nedůvěře škol vůči jiným subjektům. Respondenti se shodují v tom, že nějaká forma spolupráce škol a dalších subjektů je při řešení situace potřebných dětí nezbytná, zároveň dodávají, že dá často velkou práci školy k této spolupráci přesvědčit. Někteří z respondentů dokonce tuto situaci popisovali tak, že se ve vztahu ke školám cítí být „vetřelci“. Ti, kteří měli dobrou zkušenost ze vzájemné spolupráce, mluvili o tom, že je to výjimečné. Zmiňovali spíše konkrétní učitele než spolupráci s celou školou, někteří také uváděli, že lépe se daří spolupracovat s učiteli na menších venkovských školách.

Jedním z možných vysvětlení může být nedostatek informací na straně škol i neziskových organizací. Školy nemají informace o tom, jak sociální služby pracující s rodinou a dětmi fungují, neznají je, tudíž se na ně v konkrétních případech neobracují. Učitelé či vedení škol si neumí představit, jaká je náplň práce jednotlivých služeb, čím by pro ně učitele/školou mohla být jejich práce užitečná. Poskytovatelé mluví o tom, že školy nechtějí dovnitř pustit někoho zvenku, dávají přednost tomu řešit problémy s dětmi samostatně (nevyužívají při své práci nástroje, jako jsou případové konference, mediace apod.).

Takový přístup vede k tomu, že poskytovatelé na druhé straně neznají (a nemohou znát) detailně prostředí škol, jednoduše proto, že do něj nejsou vpuštěni.

Druhým vysvětlujícím důvodem, proč se školy „brání“ možné spolupráci s NNO nebo ji aktivně nevyhledávají, může být obava z OSPOD coby kontrolní instituce či „sociálky“ a ztotožňování OSPODu a ostatních poskytovatelů sociálních služeb. Když už se učitelé, resp. vedení škol obrazejí na pomoc při řešení problémů svých žáků, kontaktují právě OSPOD, nikoliv další subjekty, jako například sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi. Leckdy je to podle respondentů (poskytovatelů i pracovníků sociálního odboru) pozdě, ve chvíli kdy je již obtížné problém řešit.

Problém, na který upozornili někteří pracovníci sociálního odboru, spočívá v tom, že zástupci škol popíší situaci žáka či rodiny detailně ústně, po telefonu, ale do zprávy, kterou na odbor posílají, již ne a jsou ve svých formulacích opatrnější. To je na jednu stranu pochopitelné, současně to komplikuje práci sociálním pracovním odboru. Poskytovatelé i pracovníci sociálního odboru v této souvislosti zmiňovali malou kompetenci škol, která se projevuje právě tím, že někdy nevědí, jak se v dané situaci zachovat, nejsou si jisti, kdy se mohou/mají na sociální odbor či na jiné subjekty obrátit.

Všichni respondenti se shodovali, že by uvítali těsnější spolupráci se školami, konkrétně s řediteli škol, metodiky prevence i výchovnými poradci. Užitečným nástrojem by mohla být pravidelná setkávání poskytovatelů služeb, zástupců škol a zástupců sociálního odboru. Díky nim by si všichni účastníci mohli lépe představit, s jakými problémy ve vztahu k dětem a rodinám se konkrétní aktéři setkávají a mohli by společně hledat cesty, jak je včas a účinně řešit. V rámci projektu MAP⁷ na Berounsku již podle jedné respondentky došlo k dohodě o tom, že by sociální pracovníci a učitelé společně diskutovali vybrané kazuistiky. Cílem těchto diskusí by mělo být „typologicky si říci, co je možné udělat, co kdo z nás může udělat“ (terénní poznámky, prosinec 2018).

5 Shrnutí hlavních zjištění

- Ačkoli v území fungují 4 dluhové poradny, zájem o tuto službu převyšuje jejich kapacitní možnosti. Navíc jedna ze služeb v současnosti utlumuje svou činnost. Proto je na toto poradenství čekací lhůta a pořadníky zájemců.
- Ve městě Beroun i v okolních obcích chybí dostupné bydlení pro rodiny s nízkými příjmy, pro rodiče samoživitele nebo pro dospělé děti, které odcházejí z dětského domova. Město Beroun i ostatní obce by podle respondentů měly být tím, kdo bude situaci na trhu s byty aktivně řešit.
- V území chybí služby pro lidi, kteří jsou „sociálně nezkušení“, tzn. poradenství zaměřené na zlepšení orientace v běžném každodenním životě (jednání s úřady, hledání zaměstnání apod.). Rovněž chybí právní poradna, resp. její kapacita je velmi omezená.
- Nedostupné jsou také služby dětského psychologa či psychiatra, za kterými rodiny dojíždějí zpravidla do Prahy. Chybí také služby adiktologické poradny pro děti mladší 15 let, nejbližší a jediná adiktologická ambulance ve Středočeském kraji pro tuto věkovou skupinu je v Kladně.

⁷ Projekt Místní akční plán rozvoje vzdělávání se zaměřuje na rozvoj vzdělání v konkrétních územích. Je založen na spolupráci různých aktérů, strategickém plánování a společných vzdělávacích aktivitách. Jeho cílem je zvýšit kvalitu vzdělávání pro děti a žáky do 15 let. (<http://www.mapberoun.cz/co-je-map/>)

- Ačkoliv Beroun nabízí poměrně široké spektrum sociálních a návazných služeb pro rodiny s dětmi, tyto služby jsou často obtížně dostupné rodinám ze vzdálenějších obcí ORP. Finanční a časová nákladnost jsou důvodem, proč tyto rodiny služby v Berouně nevyužívají.
- Část respondentů by uvítala vznik společného sociálního fondu, z něhož by mohly nízkopříjmové rodiny žádat například na volnočasové aktivity dětí, na dopravu apod.
- Většina respondentů by uvítala těsnější spolupráci se školami v území. Shodují se v tom, že dobrá spolupráce škol, poskytovatelů SSL a OSPOD by umožnila zachytit problémové situace včas a tedy je i dříve řešit nebo jim předcházet.
- Respondenti by uvítali také systémovou podporu dětí a mládeže ve vztahu k volnočasovým aktivitám a možnostem rozvíjení jejich dovedností. Město Beroun i většina obcí sice finančně podporuje sportovní a jiné aktivity pro děti a mládež, zároveň se do této podpory „nevejdou“ nebo z ní „vypadnou“ děti z nízkopříjmových rodin.
- Jako klíčová se ve všech rozhovorech opakovaně ukazovala spolupráce poskytovatelů sociálních a návazných služeb a sociálního odboru. Respondenti zmiňovali možná nedorozumění, nedostatek informací na obou stranách. Shodně považují za nezbytné pravidelně se setkávat a diskutovat jak systémová témata a otázky, tak řešit konkrétní situace a případy.
- Poskytovatelé se shodují v tom, že jejich práci by pomohla podpora ze strany obcí i samotného města Beroun. Zde vnímají jako nezastupitelnou roli pracovníků sociálního odboru, který je pro zástupce obcí respektovaným partnerem.

6 Použitá literatura a odkazy:

13

Analýza stávající situace v oblasti sociálního bydlení ve městě Beroun (2017): Centrum pro komunitní práci západní Čechy

Mapaexekuci.cz (interaktivní mapa exekucí v České republice): Otevřená společnost, o.p.s. a Ekumenická akademie, z.s.

Popis finančních zdrojů systému sociálních služeb v ORP Beroun (2019): Centrum pro komunitní práci střední Čechy